

«بسم الله الرحمن الرحيم»

عنوان

ملاک های انتخاب همسر از دیدگاه اسلام

عاطفه دریس^۱

چکیده:

از غرایز مهم بشری، غریزه جنسی و حب به بقا و فرزند است، و از آن جاکه اسلام با هرزگی و بی‌بندوباری فراموشی و درآمیختگی نسل‌ها مخالف است، مسئله ازدواج و تشکیل خانواده را مطرح کرده‌است، بنابراین از فلسفه مهم ازدواج ارضای غریزه جنسی، تسکین و آرامش روان، تولید نسل و بقا و حفظ آن می‌باشد. اولین و مهم‌ترین منبع و مرجع در منابع اسلامی قرآن کریم است که در آن برنامه‌های زندگی بشر مشخص و معین شده‌است. از جمله آن مسائل و موضوعات، موضوع ازدواج و پیوند خانواده است که آیات فراوان در آن بار نازل شده‌است. در اسلام معیارهای انتخاب همسر در قالب به شش دسته ملاک دینی اخلاقی خانوادگی جسمانی اجتماعی و اقتصادی مورد توجه قرار گرفته و در منابع اسلامی در خصوص میزان اهمیت هریک مباحثی مطرح شده است اسلام برای معیارهای مختلف وزن یکسانی در نظر گرفته و به نوعی اولویت‌بندی در مورد معیارهای گوناگون پرداخته است.

کلیدواژه: انتخاب، ملاک، همسر

^۱. طلبه سطح ۲، حوزه فاطمه الزهراء، آبادان

مقدمه:

ملاک‌های انتخاب همسر از دیدگاه اسلام مورد بررسی قرار گرفته است. انتخاب همسر یکی از انتخاب مهم انسان در طول زندگی است که بیشتر افراد دست‌کم یک‌بار در زندگی خود با آن روبه‌رو می‌شوند. ضرورت پرداختن به این مسئله از بین رفتن اشتباهات، پیش‌از ازدواج‌های امروزه در انتخاب همسر می‌باشد. چرا که با انتخاب همسر مناسب، بنیان خانواده محکم می‌شود و به تبع آن جامعه‌ای سالم خواهیم داشت. مسئله انتخاب همسر ابتدای خلقت بشر به آن پرداخته شده‌است و از جمله کتاب‌هایی که در این زمینه نوشته شده است؛ جوان و همسرگزینی نوشته آیت‌الله ابراهیم امینی، همسران سازگار نوشته علی‌حسین زاده، جوانان و انتخاب همسر نوشته علی‌اکبر مظاهری می‌باشد. در این نوشتار تلاش شده به سؤالات زیر پاسخ داده شود: ۱- اهمیت و ضرورت انتخاب همسر چیست؟ ۲- ملاک‌های انتخاب همسر چه می‌باشد؟ ۳- حسن اخلاق چه تأثیری در انتخاب همسر دارد؟ که با روش کتابخانه‌ای و فیش‌نویسی جمع‌آوری شده‌است.

«من الله التوفیق»

مفهوم لغوی و اصطلاحی انتخاب:

برگزیدن چیزی. برگزیدن کسی برای کاری.^۱
در اصطلاح، انتخاب فردی (چیزی) را از میان افراد چیزهای دیگر برگزیدن و جدا کردن.^۲

مفهوم لغوی و اصطلاحی ملاک:

اصل و مایه چیزی که مبنای سنجش آن قرار می‌گیرد؛ معیار.^۳

۱. معین، فرهنگ فارسی، ص ۳۶۳

۲. انوری، فرهنگ بزرگ سخن، ص ۵۸۶

۳. سایت لغت نامه

ملاک (۱) آنچه به عنوان مبنای داوری، ارزیابی، تصمیم گیری، یا نتیجه گیری درباره ی چیزی یا کسی به کار می رود.^۱

مفهوم لغوی و اصطلاحی همسر:

همسر زن یا شوهر، همسری یافتن که همسر او / نیست کس در دیار و کشور او. همقد، برابر در بلندی یا در قدر و مرتبه.^۲

اصطلاحی، همسر یک دیگر نشانار است در یک ازدواج، اتحاد مدنی، یا ازدواج همدار-قانون. این ترم خنثای جنسیتی است، به این معنی که یک مرد و یک زن دگرجنس گرا یا دو مرد یا دو زن همجنس گرا و دیگرها می توانند برای یکدیگر این واژه یا اصطلاح را به کار ببرند. به همسرِ نر، شوهر (husband) و به همسرِ ماده، زن (wife) گفته می شود.^۳

اهمیت و ضرورت انتخاب همسر

همان طور که اصل ازدواج و تشکیل خانواده برای پسران و دختران ضرورت دارد، دقت در انتخاب همسر مناسب هم، امری ضروری است و دقت های ویژه ای را می طلبد، زیرا همین دقت های اولیه است که خوش بختی های زندگی آینده را رقم می زند. همیشه بزرگ ترین دغدغه ی دختران و پسران، پیدا کردن همسر دل خواه است. اگر در این مورد موفق شدند آینده ی خوشی دارند و اگر شکست خوردند، زندگی آینده شان با ناهمواری های فراوانی روبه رو خواهد شد، به طوری که یا باید با نزاع و کشمکش های همیشگی، دست و پنجه نرم کنند یا کارشان به طلاق، منجر شود.

دقت در انتخاب نه تنها مذموم نیست، بلکه امری، مشروع و لازم است. در اسلام به موضوع انتخاب همسر و رعایت ملاک های عقلی و شرعی آن، تأکید فراوان شده است؛ برای نمونه به دو حدیث اشاره می کنیم:

امام صادق (علیه السلام) فرمود:

^۱. انوری، فرهنگ بزرگ سخن، ص ۷۳۱۶

^۲. عمید، فرهنگ فارسی عمید، ص ۳۶۵

^۳. سایت دانشنامه آزاد

زن، همانند گردن‌بند است، دقت کن که چه گردن‌بندی را بر گردنِ [زندگی و حیات] خود می‌افکنی. برای زن - چه خوب چه بد - نمی‌توان قیمتی تعیین کرد. اما ارزش زن‌های نیک را با طلا و نقره، نمی‌توان سنجید، زیرا آنان از طلا و نقره، ارزش‌مندترند و اما زنان بد، ارزش خاک هم ندارند، زیرا خاک از آن‌ها بهتر است!*

ابراهیم کرخی می‌گوید به امام صادق (علیه السلام) عرض کردم:

همسر، که زن خوب و سازگاری بود، مرده و اکنون قصد دارم دوباره ازدواج کنم [نظر شما چیست؟] امام (علیه السلام) فرمود: خوب دقت کن که خودت را در کجا قرار می‌دهی و چه کسی را در مالت شریک می‌گردانی و بر دین و اسرار، آگاه می‌سازی.^۱

ملاک های انتخاب همسر از دیدگاه اسلام

پیوند ازدواج پیوندی است دائمی و سرنوشت ساز، که در اسلام بسی مورد توجه قرار گرفته است، و برای هر یک از زن و شوهر و خانواده ها یشان توصیه می شود که در انتخاب همسر مشورت و مطالعه لازم و دقت کافی به خرج دهند.

مشکلات مربوط به انتخاب همسر ناشی از دو ریشه اصلی است:

نخست؛ تعیین نا درست ملاک های انتخاب همسر و

دوم؛ ناتوانی در تطبیق ملاک های همسر مطلوب بر فرد مورد نظر.

همسر ایده آل ملاک های دارد که فرد داوطلب ازدواج باید براساس آن ملاک ها، همسر مورد نظر خود را شناسی و انتخاب کند. در ادامه به ملاک های انتخاب همسر مناسب می پردازیم:

۱- تدین

انسانی که دین ندارد، هیچ ندارد؛ هرچه هم داشته باشد، هیچ محسوب می شود. انسان بی دین، در حقیقت «مُرده متحرک» است. کسی که پایبند به دین که

^۱. امینی، خانواده و تربیت ازدواج، پایگاه اطلاع رسانی دفتر نشر فرهنگ و معارف اسلامی مسجد هدايت

اصلی ترین مساله زندگی مشترک است نباشد، هیچ تضمینی وجود ندارد که پایید به رعایت حقوق همسر و زندگی مشترک است. زیرا دو همسر که می خواهند یک عمر با هم زندگی کنند تحت تاثیر عقاید و افکار و رفتار و اخلاق یکدیگر نیز قرار خواهند گرفت. ایمان و تقوا ملاک اصلی انتخاب همسر است. در سایه ایمان و تقواست که رابط عمیق و عاطفی بین زوجین ایجاد می شود، همسر دیندار همسرش را به دینداری و تقوا و اخلاق نیک و عمل صالح و ترک گناه تشویق و ترغیب می کند و در پیمودن صراط مستقیم دیانت و پرورش و تکمیل نفس بهترین یار و مدد کارش خواهد بود.^۳

ولا تنكحوا المشركات حتى يؤمنن ولامه مؤمنه خير من مشركه ولو اعجبتمكم و لا تنكحو المشركين حتى يؤمنوا... با زنان مشرک تا زمانی که ایمان نیاورده اند ازدواج نکنید،^۴

« وَ مَنْ تَزَوَّجَهَا لِحِمَالِهَا رَأَى فِيهَا مَا يَكْرَهُ وَ مَنْ تَزَوَّجَهَا لِدِينِهَا جَمَعَ اللَّهُ لَهُ ذَلِكَ؛ وَ هَر كَسَى كَه بَه خَاطِر زِيْبَايِي اَش بَا اُو اَزْدَوَاج كَنَد، دَر اُو اُمُور نَاخُوشَايِنْد خَوَاهَد دِيد! اُو كَسَى كَه بَه خَاطِر دِيْن وَ اِيْمَانِش بَا اُو اَزْدَوَاج كَنَد، خَدَاوَنْد هَمِه اَن (اَمْتِيَاذَات) رَا بَرَايِش فَرَاهَم خَوَاهَد كَرْد.»^۵

۲- عقل و هوش

بعد از دین داری، عقل و زیرکی از مهم ترین ملاک انتخاب همسر خوب محسوب می شود، اداره و تداوم زندگی و پیمودن راه راست و حل مشکلات زندگی کار ساده ای نیست. اگر دو همسر با هم تفاهم داشته باشند و موقعیت یکدیگر و شرایط و امکانات زندگی را خوب درک کند می تواند زندگی را بر پایه صحیحی

۱. مظاهری، جوانان و انتخاب همسر، ص ۱۰۷

۲. اکبری، زندگی شیرین، ص ۲۳

۳. امینی، انتخاب همسر، ص ۹۷

۴. بقره، آیه ۲۲۱

۵. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۵۱

محافظت از امانت‌های مالی، یکی از ملاک انتخاب همسر مطلوب از دیدگاه اسلام به شمار می‌رود. از این‌رو، از امام باقر (علیه السلام) روایت شده که هر گاه مردی، که دین و امانت داری او را پسندیدید، برای خواستگاری به شما مراجعه کرد به او همسر دهید. طلب روزی حلال از دیگر وظایف اقتصادی همسر از نگاه اسلام به شمار می‌رود. آن‌جا که خداوند به شیطان رخصت داد تا در ثروت و فرزندان پیروانش مشارکت جوید، راوی از امام باقر (علیه السلام) مفهوم این مشارکت را جویا شد. آن حضرت مشارکت شیطان را در چیزهایی دانستند که با مال حرام در ارتباط است. از این‌رو، افرادی که مشارکت شیطان را در دارایی و فرزندان بر نمی‌تابد، لازم است در مورد رعایت حلال و حرام در کسب و کار همسر آینده دقت لازم را به خرج دهند. از دیگر ملاک‌های انتخاب همسر از نگاه اسلام اندک بودن میزان مهریه وی عنوان شده است. گزارش‌های فراوان در سراسر کتاب‌های حدیثی و فقهی، تردیدی بر جا نمی‌نهد که مهر اندک و سبک پسندیده و مورد سفارش اسلام است. از سوی دیگر مهریه سنگین به‌جای آن‌که عمل به دستور قرآن و باعث برکت ازدواج شود، موجب شومی و زمینه‌ساز عدوات بین همسران و خانواده‌های آنان می‌گیرد.^۱

۹- گفت‌وگو

برای شناخت بیشتر، ضروری است که دختر و پسر با هم به طور مستقیم گفت‌وگو کنند و در فضایی آرام و بدون خوف و فشار از طرف دیگران، مسائل و نظرات خود را بیان نمایند. گفت‌وگو باید با آمادگی قبلی باشد تا هر یک از طرفین بتوانند خود را آماده کرده و آن‌چه را می‌خواهند مطرح کنند.

یکی از فایده‌های مهم گفت‌وگو این است که دختر و پسر یک‌دیگر را می‌بینند و می‌توانند به مکنونات درونی‌شان پی ببرند. این یکی از اصول روان‌شناسی است که امام علی (علیه السلام) آن را این‌گونه بیان می‌فرماید: «انسان هر چه را در دل و درونش پنهان کند، از لغزش‌های زبان و حالت‌های چهره‌اش آشکار می‌شود».^۲

۱. همان، ص ۳۱، ۳۲، ۳۳

۲. سایت معارف اسلامی دفتر تبلیغاتی اسلامی حوزه علمیه قم

۱۰- نقش مشورت

مشورت در اسلام از ارزش والایی برخوردار است و در قرآن و احادیث بدان سفارش شده است. خداوند متعال در قرآن به پیامبرش می‌فرماید: «وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ»؛ ای پیامبر در کارها با مؤمنین مشورت کن و هنگامی که تصمیم گرفتی بر خدا توکل کن. و درباره‌ی مؤمنین می‌فرماید: «وَأْمُرْهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ» مؤمنین کارهایشان را با مشورت انجام می‌دهند.

در احادیث نیز درباره مشورت سفارش شده است. از باب نمونه: به رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) گفته شد: احتیاط در چیست؟ فرمود: مشورت کردن با صاحب‌نظران و پیروی از آنها. در وصیت‌های پیامبر به حضرت علی چنین آمده است: «هیچ پشتیبانی استوارتر از مشورت و هیچ عقلی مانند عاقبت اندیشی نیست.» رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود: «مشورت با شخص عاقل و خیرخواه موجب برکت و هدایت خواهد شد و توفیقی است از جانب خداوند متعال. پس هنگامی که شخصی عاقل و خیرخواه در مورد مشورت تو را راهنمایی کرد مواظب باش بر خلاف نظرش عمل نکنی که اسباب هلاکت خواهد شد.»^۱

نتیجه گیری:

انسان در سراسر زندگی با انتخابهایی روبه‌رو میشود و بایسته است که ملاکها و معیارهایی برای گزینش هر موضوع در دست داشته باشد؛ مانند: تدین، عقل و هوش، ... و فرد براساس منافع و شرایط امکانات موجود، معیارهایی را تعریف و آنگاه گزینش میکند، یکی از موضوعات و مسائل مهم زندگی ازدواج است که نیازمند دقت و توجه بیشتری است؛ زیرا به تمام زندگی دنیوی و اخروی او ارتباط دارد و نسل آینده نیز از آن متأثر می‌باشد. قرآن کریم و روایات معصومان (علیهم

۱. امینی، خانواده و تربیت دینی، پایگاه اطلاع رسانی دفتر نشر فرهنگ و معارف اسلامی مسجد هدایت ۱۴۰۲ آذر ۱۴۰۰

السلام) ملاکهای مهمی را برای این مسئله بیان نموده اند که این ملاکها هم باید در مورد مردان باشد و هم درباره زنان، چنین نیست که تنها زنان باید این صفات و ویژگیها و ملاکها را دارا باشند و مردان از آن مستثنا شوند. باید برای گزینش همسر ملاک ها و معیارهای منطقی و درستی در دست داشته باشیم بهترین ملاک ها در آیات و قرآن کریم در روایات معصومان (علیهم السلام) بیان شده است توجه به آنها زمینه ساز ازدواجی سالم و هدفمند است این ملاک از سوی خالق هستی و رسولی الهی و اولیاء الهی بیان شده است. آنان با اسرار هستی آشنایند و بهترین راهنمایان زندگی هستند باید دانست که برخورداری از هر کدام از این ملاک ها نسبی است و وجود تمام ملاک ها در یک فرد تقریباً محال به نظر می رسد.

تشکیل کانونی به نام خانواده اهمیت شایان توجهی دارد زیرا برای هر کسی یک بار در طول زندگیش این فرصت پیش می آید و هر کدام از دختر و پسر می خواهد برای خود شریکی در مسیر زندگی خویش برگزیند که قصد دارد تا پایان عمر با وی باشد که از همه اسرار و رموز او باخبر خواهد گردید. شریکی که مادر فرزندان، و مربی کودکان است و یا آن که پدر و مسئول و مدیر خانواده است و در صورت انتخاب درست، به اعتبار و عزت و آبروی طرفین افزوده خواهد شد، بی تردید هدف از ازدواج و تشکیل یک زندگی مشترک رسیدن به کمال است و در لحظه لحظه زندگی باید در این مسیر گام برداشت. چنین هدفی اقتضا میکند هر یک از طرفین مکمل دیگری باشند، یعنی در به کمال رسیدن دیگری عنصری مؤثر به شمار آیند و زمینه کمال دیگری را فراهم آورند. باید برای گزینش همسر ملاک ها و معیارهای منطقی و درستی در دست داشته باشیم بهترین ملاک ها در آیات و قرآن کریم در روایات معصومان (علیه السلام) بیان شده است توجه به آنها زمینه ساز ازدواجی سالم و هدفمند است این ملاک از سوی خالق هستی و رسولی الهی و اولیاء الهی بیان شده است. آنان با اسرار هستی آشنایند و بهترین راهنمایان زندگی هستند باید دانست که برخورداری از هر کدام از این ملاک ها نسبی است و وجود تمام ملاک ها در یک فرد تقریباً محال به نظر می رسد.

فهرست منابع

✽قرآن

- ۱-امینی، ابراهیم، جوان و همسرگزینی، چاپخانه ناشر موسسه بوستان کتاب، مرکزچاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، نوبت چاپ هشتم ۱۳۹۲.
- ۲-امینی، ابراهیم، انتخاب همسر، نوبت چاپ ۱۹ بهار ۱۳۹۰ چاپ پژوهاک اندیشه، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، سال ۱۳۷۸.
- ۳-انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، تهران ۱۳۸۴.
- ۴-اکبری، محمود، زندگی شیرین، ناشر، گلستان ادب، چاپ مهر، قم، نوبت چهارم.
- ۵-امینی، ابراهیم، خانواده و تربیت دینی، پایگاه اطلاع رسانی دفتر نشر فرهنگ و معارف اسلامی مسجدهدایت ۲۴ آذر ۱۴۰۰.
- ۶-بابایی خورزوقی، با همکاری مجتبی بابایی، و....، بهترین راه انتخاب همسر، اصفهان، ناشر دارخوین، ۱۳۹۴.
- ۷-حسین خانی نایینی، هادی، معیارهای انتخاب همسر از دیدگاه اسلام، اسلام و پژوهش های تربیتی، سال دوم، شماره ۴، پاییز و زمستان ۱۳۹۸.
- ۸-حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، تحصیل مسائل الشریعه، ج ۲۰، ناشر، موسسه آل بیت علیهم السلام احیاء تراث، نشر قم، ۱۴۱۲ق.
- ۹-عالمی، علی، خانواده در پرتو قرآن و حدیث، چاپ دوم، قم، ناشر خدادادی، ۱۳۹۲.
- ۱۰-عمید، حسن، فرهنگ فارسی، سرپرست تالیف و ویرایش فرهاد قربان زاده ناشر اشجع، چاپ نخست، ۱۳۸۹.
- ۱۱-قاضی، فاطمه ازدواج و بهداشت روان، ناشر گلستان ادب، چاپ یاران، نوبت چاپ:اول، تابستان ۱۳۸۷.
- ۱۲-مظاهری، علی اکبر، جوانان و انتخاب همسر، ناشر، پارسایان، نوبت چاپ، سی و سوم، ۱۳۸۸ چاپ چاپخانه قدسیان، قم.
- ۱۳-معین، محمد، فرهنگ فارسی، چاپ ۲۵، موسسه انتشارات امیر کبیر، چاپخانه سپهر، تهران، ۱۳۸۸.

۱۴-سایت دانشنامه آزاد.

۱۵-سایت لغت نامه.

۱۶-سایت معارف اسلامی، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.